

A közszállításokban és közmunkákban való részesedés.

Előadó: **Csiszár Lajos** építész, Marosvásárhely.

E címben levő kérdés képezi a mai egész világgazdasági válság megoldásához vezető út középpontját. Ép ezért két részre osztom Romániára való tekintettel a kérdést.

I. A mai gazdasági helyzeten a közszállítások és közmunkák által való segítség feladatának állami kötelezettsége.

II. A kisebbségek mellőzése Romániában a közmunkákból.

Minden nemzet más és más szemüvegen látja a mai általános bajok okait.

Nitti olasz miniszterelnök már a békekötésekor próféta-szerűleg megmondta, hogy a jóvátétel címen szedendő hadisars nagy bajok előidézője lesz.

A Daily-Mail szerint Londonban összeült angol pénzkori-feusok egyike a mai nagy munkahiányt: Oroszország importja és fogyasztó képességének megszűntében látta, a másik iparfejedelem szerint a baj oka Angliában az, hogy angol gyárak igen sok szövőgépet exportáltak külföldre, azok most termelésük által kiverik az angol árut az illető országból, ezért nincs most oda export. A harmadik az Oroszországban elveszített 75 milliárd aranyfrank államkölcson elmaradt kamataiban, a másik az Amerikának fizetendő háborus adósságok kamatterhében látja a bajok okát.

Németország közgazdászai a hadisarcban, a gyarmatoknak, továbbá tekintélyes területeknek, köztük értékes szénvidékének és hajóiknak elvesztésében, az országnak a lengyel-koridor által való kétfeléosztásában keresik a bajok okát.

Csehország a volt monarchia nagy vámterülete helyett leapadt fogyasztási területének és az utódállamok iparfejlesztési erőlködésének tulajdonítja ipari krízisét.

Mit mondjunk Romániáról? Románia győzött. Hadisarcot kap anyagokban, javakban. Nagy területtel szaporodott, és olyan állam lett, ahol minden természeti kincsben duskálni lehet. Mezőgazdasági produktumai export-képesek, bányatermékei között a földgáz, petroleum, arany, ezüst, vas, só, bauxit és mindenfajta kőzet tömértelen mennyiségben található. *Minden van, csak a pénztőke hiányzik Romániában, hogy lüktessen az élet.*

Vasúti hálózat, vízi út szeli át az országot. Fagymentes tengeri kikötők állanak az export rendelkezésére és az ország mégis pusztul, mintha menne vakon a bolsevizmus felé, jól-lehet munkaalkalom rengeteg lenne.

Lakáshiány van: nem építenek. Építés helyett a tulajdos orra elől mai napig a kommunizmus szégyenére a bérérték töredékéért rekvirálás címen vannak lakások eltulajdonítva.

Az utak járhatatlanok, a kavicsanyag rendes évi pótlásának több mint másfél évtized óta való elmaradása miatt. Habár a kőaléptmények is kilazultak, általános javítás nemcsak szociális szempontból, de a polgárság járműveinek, testi épségének és életbiztonságának okából sem történik.

Az ősi járművek lassú forgalmához szabott hajdani útgörbék és hídelhelyezések miatt bekövetkező szerencsétlenségek hiába figyelmeztetnek: a halálhidakat és halálfordulókat a kormány nem alakítja át, s meg sem kísérli a rozszant útrészeket, mütárgyakat karbahozni.

A középületek állapota síralmas. Lyukas padlók, lyukas fedelek és kórhadásnak indult falrészek kiabálnak javításért.

A vasút is beteg. Aléptményei, gördülő parkja elviseltek. A vasúti fuvardíj azonban a világon a legdrágább, annyira, hogy pld. egyes cikkek exportja a békebelinek 6–8 szorosába kerül, s ennek dacára a vasút mégis deficittel zárul.

Közmunka nagyon sok volna teljesíteni való ezen kívül is: folyók szabályozása, új vasútak, utak építése, középületek, közművek ezreinek emelése, természeti erők kihasználása végett művek létesítésének tervbe vétele. Ezer és egy alkalom arra, hogy munka teremtsék és a tétlen lakosság keresethez jusson. A tehetetlenség miatt munka helyett a városi munkás munkanélkül éhezik, vagy pedig most nyáron már közkony-

hák koldus alamizsnáján tengődik, A gazdasági krízist nálunk politikai üres blöffök, kanyargós nagy szólamok puffogó frázisaival és az adóprés szigorításával akarják gyógyítani.

Az agrárreform címen elvett birtokon a parasztság és az éhenveszésre ítélt birtokos osztály végső vonaglásban van. Az idén már a földjét sem művelheti, a föld már az adóját sem hajtja ki.

A kézműiparos és kereskedő hasonlóan keresetileg a minimumon alulra csúszott. Kereseti lehetőségének hiánya miatt szerszám gépeit vesztí el az adóárverések következtében. A kereseti hiány miatt az egész ország fogyasztása csökkent, például a cukorgyárak felére redukált répművelés dacára sem bírják produktumaiknak még a negyedét sem értékesíteni és dumping áron adják ötodáron a külföldnek tultermésüket. Megemlítendő, hogy a baksis rendszer miatt a bel-földi cukor kétszer oly drága, mintahogy külföldön árusítják. Hasonlólag drága pld. a Romániában gyártott cement is, mely közel háromszoros árban jut az építetőhöz, mint amennyiben világárpításban kerül a cement.

Az ország élén állóknak kötelességük volna nagy beruházási kölcsön útján pozitív munkát kezdeni. Azonban az idegen tőkét kiüldözték ahelyett, hogy az országban hiányzó idegen pénzzel munkaalkalmat teremteni s ez által konszolidációt szolgálni s a bolsevizmus rémét elüldözni próbálták volna.

A városok részére ugyancsak munkaalkalmát kellene lehetővé tenni, jövedelmező közművek létesítésével.

Követeljük, hogy munkaalkalom és kereseti lehetőség teremtése végett közműveket és épületeket hozzák karba, a magán építés előmozdítására pedig adjanak komoly kedvezményt és hosszú, 30–40 éves adómentességet. Régi épületek modernné történő átalakítási munkáinál, ha az épület beépített köbtartalmára már 200 lei költség esik: adjanak szintén minimálisan 20 éves adókedvezményt.

Építőanyagra nagy vasúti kedvezményt, mely semmiesetre se legyen a háború előtti árnívó fölött!

Házujraépítés és modernné alakítás esetében a lakó részére felmondási joggal élhessen a tulajdonos, kártérítés kötelezettsége nélkül.

Az elriasztott és kivert külföldi tőke beédesgetésére mindent meg kell tenni.

A belföldi fogyasztást csakis közmunkák által és intézményes gazdasági beindításokkal lehet emelni.

A kézműiparral is kellene törődnie az államnak. Fontos volna, hogy ép a bolsevizmusnak legjobban kitett kézműiparosság láttassék el munkával. Állami szállítások lebonyolításával kellene az iparkamarákat megbizni. Bakkancs és butor, stb. szállítások, amint a régi Monarchiában a szövetkezetbe tömörült kézműiparosok nagy tömegét juttatta ki-tűnően elkészített kézi munkához: most is hasonlólag helyes volna, mert a kézzel végzett munka jobb is egyben, mint a gépi tömeggyártás, az állam pedig erősítené fenntartó polgári elemét.

Határozati javaslatom a közmunkákra nézve a következő:

Az ország konszolidációja, a belfogyasztás emelése és a közszükség érdekében a mai világháza megszüntetésére szükségesnek tartjuk:

I. a közmunkák intenzív beindítását,

a) az utak kijavítását és a mai forgalmi eszközöknek megfelelő átépítését,

b) az állami és más középületek sürgős karbáhozását,

c) lukratív rendszerű és civilizatorikus közmunkák létesítését.

II. a befektetési tőke abszolút biztonságának állami törvényekkel körülbástyázott kaulait megteremteni és a külföldi tőke beengedését szolgálni:

a) a kommunizmus eszméjét erősítő, a tulajdon szentségét korlátozó és így a polgári termelési rendbe ütköző cselekedeteknek megszüntetését, a lakások azonnali szabaddá tételét,

b) a magánépítkezésekre 30–40 évi teljes adómentességet,

c) a Trancu-Iasi féle törvényt valóban végrehajtani, építési engedélyeknél, mindenféle hatósági díjaiknál e törvény minimális skálait alkalmazni,

d) új építkezési vagy régi épület modernné tétele esetén

a tulajdonos részére bérlővel szemben kártérítés nélküli, törvényes felmondási jogot,

e) modernné átalakítás esetén az épület köbmétere után 200 lej átlagos minimális befektetés által 20–25 évig tartó adómentességet,

f) a kézműipar részére az állami szállításokból az iparkamarák útján részesedés nyújtását.

II. A közmunkáknál való kisebbségi sérelem.

Köteteket lehetne összeírni, hogy miként nullázták ki a magyar versenyzőket a közmunkákból és szállításokból. E károk keletkezésénél sok tekintetben mi magunk is hibásak vagyunk.

Nekünk magyaroknak nem volt s még ma sincs egyetlen oly organumunk, mely a vállalkozásokat, közmunkákat, közszállításokra megjelent hirdetéseket, felhívásokat magyarul rendszeresen közölné.

A romániai számviteli törvény elég jó, mely szerint a hivatalos lapban kell minden árlejtési hirdetésnek megjelennie. Csupán e közléseket kellene valamelyik napilapunknak figyelemmel kísérnie és hetenként 2–3-szor a gazdasági rovatban, – amint leadja a vízállás, vagy tőzsdejelentést, – ezt is hozni.

A törvény értelmében pályázatoknál a legnagyobb nyilvánosság kötelező. Az elkövetett visszaélésekre megvan a törvényben a kellő szakasz a retorzióra.

Meg kell jegyezni, hogy a pályázatokon az iparosok részére sok kedvezmény van, mely célból ajánlatos volna, hogy a magyar iparosság is álljon össze szövetkezetekbe. Így pályázva a közmunkákra, magáncéggel szemben 5%, külföldivel 10–25% árelőnyben részesülne, garanciát pedig 5% helyett csak 3%-ot kell letennie. Ezt az előnyt törvény mondja ki s a munkáltató hatóságnak respektálnia kell és respektálja is.

Magyarságunk kára onnan is van, hogy iparosaink egyrészt nem ismerik a román nyelvet, másrészt nem volt, aki felvilágosította volna az itteni közmunka-kiadások törvényes szabályairól. E miatt aztán magyar iparosaink sok

kárt szenvedtek, mert a dolgok nem ismerése és a közszállításokat rendszeresen közlő magyar organum híjján, el voltak zárva a pályázási lehetőségektől.

Nagyszébenben 7–8 éve volt egy 3 nyelven megjelenő közmunka pályázati értesítő, de rövid idő alatt részvétlenségben kimult.

Magyar lapszerkesztőket többször kértem fel közmunka-árlejtések állandó rovatának megindítására, de az volt a felelet mindig, hogy erre nincs ember, mert az nagy munka. Pedig a lapnak nagy keresletet biztosítana. Csak gépies dolog az egész, románul tudó ifjú egyén megtudná csinálni a kivonatolásokat.

Sajnosan kell kijelentenem, hogy napilapjaink „Ipari rovata” nem sokat ér, mert az ott közlésre kerülő dolog sem nem magyar ügy, sem nem ipari meritum. Ha leírja az itt vagy amott történő iparosbankettek bombaszt szónoklatait, azzal még nem lehet a tejbe aprítani.

Az árlejtési feltételeket kell ismernie minden iparosnak, melyek igen szigorúak itt Romániában. Ugyanis mindenik pályázónak, aki még annak a hivatalnak nem dolgozott: igazolnia kell iparkamarai bizonyítvánnyal szállítóképességét és azt, hogy képesített iparos. Én magam láttam esetet magyar iparosokkal, akik megjelentek árlejtésen egy szó román nyelvtudás és egyéb pályázati főkellék ismerete nélkül. Igen csodálkoztak, hogy sérelem esett rajtuk. A bizottság pedig a legjobb akarat mellett sem segíthetett magyarjainkon. Ajánlatot sem adhattak be. Hiába igazoltam megfelelő voltukat és kértem, hogy utólag fogják majd a bizonyítványt pótolni: a törvény előírásától a bizottság nem térhetett el bármennyire is tárgyalt arról, hogy tegyen valamit.

Amikor kijátszák és pedig hatósági segédlettel román pályázók előnyére a magyar iparos pályázót: ez már politika és panama!!! Ha bizonyítvány és minden rendben volt: a képviselők segíthetnek feltétlenül a sérelmen, közbenjárással, vagy interpellációval. Kérhetik a panamaügyben a Ház asztalára a vonatkozó doszárt.

Csak egyetlen kijátszás felkavarásának esete legyen a formák és törvények paragrafus görbéin az illető képviselő által kellőleg, tárgyilagosan kisebbségiizmentesen kiszel-

lőztetve, az összes minisztériumokban óvakodni fognak pályázati csalás által a kisebbségek kinullázásától.

Engem nem ért soha kisebbségi sérelem a pályázatoknál, azonban mint említém, másokról bőven tudok eseteket. E sérelmek azonban jórészt a szabályok tudásának hiánya miatt állhattak elő.

III. Határozati javaslatom a szállítások ügyében:

a) A közmunkák és szállításoknak a hivatalos lapokban megjelent összes hirdetésait magyar nyelven a legfürgébb és az életnek legmegfelelőbb módon közölje a Párt hivatalos lapja.

b) Amennyiben közmunkákból vagy szállításokból való jogtalan kizárás címen magyar iparost sérelem érne: a Párt parlamenti csoportja a törvényes eljárást a legnagyobb energiával és céltudatossággal tegye meg.

A Szakosztály az előadó javaslatát egyhangulag elfogadja.

*

Gyárfás Elemér elnök:

— Befejeztük az ipari kérdések tárgyalását. Legyen meggyőződve az egész iparosság és annak jelenlevő képviselői, hogy úgy én a magam részéről, mint a párt egész parlamenti csoportja, teljes tudatában vagyunk annak, hogy milyen nagy gondot kell fordítanunk a magyar iparosság minden ügyére. Ezért helyezett a párt nagy súlyt arra, hogy a magyar iparosságnak a parlamentben a párt keretein belül képviselője legyen és nagy nyereségünk és nagy szerencsénk, hogy olyan kiváló embert sikerült megnyernünk, mint Szabó Béni képviselő urat, akit a csoport minden tagja a legerőteljesebben igyekszik támogatni az iparosság érdekeinek előmozdításában. Meg vagyok győződve, hogy az előbbi nézeteltérés, amely a körül forgott, hogy a magyarság ereje a városok ipari életében, vagy a falvak életében lüktet, nem lényeges, és csak félreértésen alapul. Kétségtelen, hogy a magyar iparosoz-

tálynak nagy hivatása van a magyarság nehéz kisebbségi sorsában, mert sajnos a lateiner-osztály mindinkább elveszti vezető szerepét és azt az iparos- és kereskedőosztálynak kell átvennie.

Szűcs Kálmán ipartestületi elnök, Szatmár:

— Mielőtt bezárnánk az ipari ügyekre vonatkozó kérdések megvitatását, szükségesnek tartom, hogy nagy általánosságban hozzászóljak a kérdéshez és összegezzem a véleményeket a következőkben:

Az egyes ismertetések föltárták a kisiparosság érvényesülési lehetőségeit, kívánságait, sérelmeit. Nagyon fontos kérdésnek, talán legfontosabbnak tartom *a jövő iparosgenerációnak nevelését*, amelyről Csiszár előadó úr olyan helyesen beszélt. A magam részéről is azt az álláspontot képviselem, hogy a Magyar Pártnak nagyon intenzíven kell foglalkoznia ezzel a kérdéssel. Intenzíven kell foglalkoznia, mert már is mutatkozik az a jelenség, hogy a jövőben a magyarság nagy része ebben az osztályban fog foglalkozást találni magának. Már kezd betelni a mértéke az intellektuális pályán levőknek és most már a többségi nép részéről is mindinkább foglalják el az ipari posztokat is. Az intellektuel pályák meg vannak szorítva a kisebbségiek részére; mind kevesebb a lehetősége annak, hogy magyarok közhivatali pályákra bejuthassanak és ott el tudjanak helyezkedni, hasonlóképpen kevesebb a lehetősége a magyar orvosok, ügyvédek megélhetési érvényesülésének is. A magam részéről úgy gondolom, hogy úgy oldható meg a kérdés, – amint Szabó Béni érintette – hogy az intellektuel pályákra csak a legtehetségesebbek irányíttassanak. Most, amikor látjuk, hogy az iskolák működése annyira meg van szorítva, amikor számukra nem adják meg, vagy újból elveszik a nyilvánossági jogot, s amikor egyik-másik iskolában csupán 50–80 növendék van, akkor ezek az iskolák, azok egyrésze, a leghelyesebben úgy töltheti be hivatását, ha – amint Csiszár Lajos úr is megjegyezte, – átalakul és az ifjúságot az ipari pályákra készíti elő. Kellően elő kell készítenünk és anyagilag támogatnunk kell a jövő magyar iparososztályt. Iparosokat és kereskedőket kell nevel-

nünk s meg kell adnunk számukra a lehetőséget az országban való tanulásra és a külföldön való továbbképzésre, mert másképp nem lesz a magyarságnak gerince és elpusztul. Azokat a helyeket és feladatokat, amelyeket eddig az intellektuelpályán levők töltöttek be, a jövőben a kisebbségi sors várható helyzete mellett az iparosoknak és kereskedőknek kell betölteniök. Ezt a szerepet csak úgy fogják betölthetni, ha képzetek, intelligensek lesznek és tudatában vannak fajiságuknak, azoknak a követelményeknek, amelyeket velük szemben felállít a magyarság. Kérem, hogy az egyházak és maga a Magyar Párt ide koncentrálják minden erejüket, hogy olyan magyar középosztály jöjjön létre, amely áldozatkész, szereti fáját és áldozatot tud hozni. Ezt kívántam megjegyezni és köszönetemet fejezem ki az előadónak nagyszerű előadásaikért.

Gyárfás Elemér:

Mindnyájan magunkévá tesszük a felszólaló úr szavait és teljes tudatában vagyunk annak, hogy milyen fontos a magyarság szempontjából az iparos-nemzedék nevelése.